Lengua greca antiga

Quest articol chì l'è scrivuu in lombard, grafia milanesa.

El **Grech Antich** (nòmm nativ: ἡ Ἑλληνική γλῶσσα o Ἑλληνικόν; trasliterazion: *hē Hellēniké glôssa* o *Hellēnikón*; in Grech Modern: *Αρχαίο Ελληνικό*; trasliterazion: *Archaío Ellēnikó*) l'è l'union di dialett parlaa in de la Grecia Antiga e, in de la soa varietaa Iònegh-Attega, l'è cont el Latin la lengua che l'ha fondaa la civiltaa occidental. On esempi de Grech Antich l'è: "**Eu bainómenoi en têi Ouikipaideía, têi eleutherêi engkuklopaideía hê pántes dúnantai sôizein gráfein**" (= Ben vegnuu in la Wikipedia, l'enciclopedia lìbera che tucc pòden juttá a scriv).

Grech antich (Ἑλληνική γλῶσσα)	
Oltri denuminazziun:	koiné diálektos
Parlaa a:	Gresa, Turchia, Cipro, imperi macedon, Sud Itàlia, Marseja
Regjun:	Europa
Svilüp:	la poeu furmaa la Koiné greca intoren al 4 secul p.S
Classificazziun genética:	Indo-Europea **Grech antich**
còdas da la lengua	
ISO 639-1	-
ISO 639-2	grc
SIL	grc (http://www.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=grc)
videe anca: lengua	

Cuntegnüü

I Origin

I dialett Ellenegh e la lengua comun
- El dialett Iònegh
- El dialett Dòregh
- El dialett Eòlegh
- El dialett Arcàdegh-Cipriòta
- La lengua omerega

El Grech Antich al dì d'incoeu

L'Alfabee

Sòn particolar
- I Dittongh

Òlter nòrm de ortografia

Similituden cont òlter lengov
- Grech/Ingles
- Grech/Latin

El Pader Nòster in koiné

I Origin

El Grech l'è ona lengua indoeuropea come 'l Latin, el Persian, l'Armen e 'l Celtegh. I Indoeuropee che hinn migraa in Grecia in del 2000 A.C. parlaven el Protogrech, che poeu el s'è evoluu in d'ona varietaa granda de dialett. Perchè l'è avegnuda ona ròbba simel? Perchè la Grecia l'è ona region che la gh'ha on numer grand de

mont, che hann separaa i vari gent Ellenigh, donca el s'è nò formaa on Statt unii. Se 'l gh'è nò on Statt unii, nanca la lengua la pò vess istèssa (per esempi, anca in Italia l'è avegnuu l'istess).

I dialett Ellenegh e la lengua comun

Del Protogrèch hinn nassuu on numer d grand e varietaa: el Micenee (parlaa a Micén, in del Peloponnes), el Dòregh (parlaa in Lacònia, in Macedònia e a Creta), l'Eòlegh (parlaa in de la Grecia Central e in di isol del Mar Egee), l'Arcadegh-Cipriòta (parlaa in Arcàdia e a Ciper) e 'l Iònegh (parlaa in Attega e in de la part de l'Asia Minor ciamada Iònia). Nun gh'hemm minga testimonianzi de tucc 'sti dialett chì, anca perchè la maggior part di scrittor hann scrivuu in Attegh. Ona menzion particolara la spetta a la lengua che l'è stada doperada per scriv i duu poema epich del poetta Omee, var a dì L'"Iliad" (ἡ Ἰλιάς) e l'"Odissea" (ἡ Ὀδυσσεία). A longh la soa lengua l'è stada considerada on'union tra l'Eòlegh e 'l Iònegh, ma in temp vesin a nun l'è staa stabilii che in realtaa l'eva ona lengua artificial, fada per el meter cont el qual eren staa scritt (ciamaa "esameter"). I duu poema hinn staa diffonduu a longh per via oral, fin al moment in cui el dittator de Atene, el Pisistraa je ha minga faa copià.

Poeu, dòpo la vittòria contra i Persian (479 A.C.) la s'è dervida per la Grecia on'etaa de splendor coltural immens, in de la qual Atene la gh'ha avuu el ròl principal. Questa etaa l'è ciamada *classega*. Chì la lengua Attega l'è devegnuda la lengua de la poesia, de la filosofia (cont el Platon e l'Aristòtel), del teater (con l'Eschil, l'Euripid e 'l Sòfochel) e de la storiografia (con l'Eròdot e 'l Senofont). Poeu, quand che Atene l'ha perduu la Guerra del Peloponnes, l'Attegh l'ha mantegnuu el sò valor.

Infin, in del IV sec. A.C. Lissander III el Grand, re de Macedònia, l'ha prima ciappaa tuta la Grecia, e poeu tucc i territòri di Persian, e l'ha faa sù l'imperi pussee grand de l'antichitaa. Donca, per amministrà on territòri d'ona natura tal, la serviva ona lengua unega e comun. Lisander l'era Grech, ma minga Attegh, donca l'ha contribuii a fà ona varietaa del Grech (con bas el Attegh, peroo) che la uniss la maggior part di dialett e che la fuss comprensibil a tucc i sò dominaa (nanca lor eren Grech). Inscì l'è nassuda la lengua Greca comun, ciamada in Grech per l'apunt "κοινή διάλεκτος" (= *koiné diálektos*). Questa lengua chì la gh'ha avuu l'istess ròl del Toscan in Italia e l'è anca la lengua che la ven studiada a scoeula. Anca i Roman, che hann ciappaa la Grecia in del 146 A.C. hinn staa affasinaa de questa lengua e infatt tucc i òmen de coltura la studiaven. El Ceser quand di congiuraa l'hann coppaa l'ha dii i sò ultimm paròll in Grech (*Kaí sù, téknon?*, ch'el voeur dì: "Anca tì, fioeu?"). De la *koiné* l'è vegnuu el Grech Medieval e poeu quell modrno (con tucc i sò dialett). Anca i Vangee hinn staa scrivuu in chesta lengua.

El dialett Iònegh

In particolar, el Iònegh (ὁ Ἰάς διάλεκτος, *ho Iás diálektos*) l'eva parlaa in dij Ciclad, in la còsta turca e su quella del mar Egee (in Attega, per esempi). El sò abecee l'e quell che poeu l'è diventaa l'abecee grech moderno. Come differenz de la *koiné*, el Iònegh:

- Muda semper la A longa in Ē (a es.: ***Troíē***, minga ***Troía***);
- El fa diventà dittongh i "E" e i "O" (a es: ***Koúrē***, minga ***Kórē***; e ***Peíras***, minga ***Péras***);
- El gh'ha minga i contrazion (a es: ***Géneos***, minga ***Génous***);
- I dittongh "AU" diventen "Ō" (a es: "**Thōmázō**", minga "**Thaumázō**");
- I sòn in "RR" diventen "RS";
- I sòn "TT" diventen "SS", come anca in de l'Attegh pussee antich;
- El sòn "GN" el diventa "N" (a es: ***Nínomai***, minga ***Gígnomai***);
- El dativ de la I e II declinazion el finiss in "SI" (a es: ***Anthrópoisi***, minga ***Anthrópois***);

El dialett Dòregh

- In di paròll che in del Grech Arcaegh gh'aveven on "s" prevocalegh e ona lettera ciamada *jod* (J) el Dòregh, comè l'Attegh el mett ona "H".
- El Dòregh el tegn l'antega lettera "w" (scrivuda F); a esemp **wérgon**, minga **érgon** (*lavorà*);
- El tegn ona "t" indove in del Attegh la gh'è ona "s"; per esempi, **tú**, minga **sú** (*tì*);
- El sòn "th" el diventa "s"; per esempi, **siós**, minga **theós**;
- El sòn "z" el diventa "sd"; per esempi, **melísdetai**, minga **melízetai**;
- El genitiv plural maschil l'è in "ā", minga in "ōn";
- El genitiv plural feminil l'è in "ân", minga in "ôn";
- El genitiv singolar maschil de la I declinazion l'è in "a", minga in "ou";
- El genitiv singolar maschil de la II declinazion l'è in "ō", minga in "ou";
- L'acusativ plural maschil de la II declinazion l'è in "ōs", minga in "ous";
- "Nun" l'è **Hamés**, minga **Hēmeîs**;
- "Violter" l'è **Humés**, minga **Humeîs**;
- L'articol "i" l'è **toí**, mina **hoi**;

El dialett Eòlegh

El dialett Arcàdegh-Cipriòta

De 'sto dialett chì se sa minga tant, anca se l'è conossuu 'l fatt che l'eva vun di lengov grech che la somejava pusse al Micenee. Come l'è indicaa del sò nòmm, l'eva parlaa in de l'Arcadia (Peloponnes) e in de l'isola de Ciper, indove, al dì d'incoeu, l'è parlaa on dialett pussee compagn del Grech Antich che de la lingoa parlada in Grecia.

La lengua omerega

La lengua omèrega l'è ona lengua artificial in de la qual hinn staa mis'ciaa form de pussee dialett, come l'attegh, el iònegh e l'eòlegh. Donca l'è puttòst difficil trovà i caratteristegh principal. Tel chì on quai esempi:

- I "a" longh diventen "ē".
- Gh'è minga semper i contrazion vocàelgh.
- Se pò trovà despess "pt" inveci de "p"

El Grech Antich al dì d'incoeu

El Grech l'è comenzaa a vess restudiaa al inizzi del Renasiment, quand l'è nassuda la corrent del Umanism, anca se gianmò in de l'Etaa de Mezz l'eva doperaa in dij monastee e daj Arab (che gh'aveven ciappà dij part del territòri dij Bizantin) comè lingoa de la filosofia. Ora, in Grèsa l'è studiaa comè da nun el Latin, perchè el gh'hà la soa istessa funzion. In Italia l'è materia de studi in dij licee clàssegh cont el Latin. I numer, i preposizion e i desinenz del Grech vegnen anca mò doperaa in la *nomenklatura* scientìfega e médega.

L'Alfabee

L'Alfabee Grech l'è derivaa de l'alfabee fenìss e el gh'hà 24 letter (6 vocaj e 18 consonant):

A, α (álfa): A

Β, β (bêta): B

Γ, γ (gámma): G (parnonzia: GH)

Δ, δ (délta): D

Ε, ε (épsilon): E (parnonzia: É)

Ζ, ζ (zêta): Z

Η, η (hêta): Ē (parnonzia: È)

Θ, θ (thêta): TH (parnonzia: TZ)

Ι, ι (ióta): I

Κ, κ (káppa): K

Λ, λ (lámbda): L

Μ, μ (mu): M

Ν, ν (nu): N

Ξ, ξ (xi): X

Ο, ο (ómikron): O (parnonzia: Ó)

Π, π (pi): P

Ρ, ρ (rho): R

Σ, σ/ς (sígma): S; l'è scrivuda anca "C".

Τ, τ (taû): T

Υ, υ (úpsilon): U (parnonzia: U)

Φ, φ (fi): F

Χ, χ (chi): CH (parnonzia: KH)

Ψ, ψ (psi): PS

Ω, ω (òmega): Ō (parnonzia: Ò)

ATENZION: Se la "S" l'è in del mezz d'ona paròll, la se scriv σ, ma se l'è a la fin l'è scrivuda inveci ς.

Del alfabee grech deriven l'alfabee latin (ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ) e chel cirìlegh (АБВГДЕЁЖЗИЙКЛМНОПРСТУФХЦЧШЩЪЫЬЭЮЯ).

Sòn particolar

AI, ᾳ: ĀI (parnonzia: A).

AI, αι: AI (parnonzia: AI).

ΑΥ, αυ: AU (parnonzia: AO).

ΓΓ, γγ: GG (parnonzia: NGH).

ΓΚ, γκ: GK (parnonzia: NK).

ΓΝ, γν: GN (parnonzia: GHN).

ΓΞ, γξ: GX (parnonzia: NX).

ΓΧ, γχ: GCH (parnonzia: NKH).

ΕΙ, ει: EI (parnonzia: EI).

ΕΥ, ευ: EU (parnonzia: EO).

ΗΙ, ῃ: ĒI (parnonzia: È).

ΗΥ, ηυ: ĒU (parnonzia: EO).

ΚΚ, κκ: KK (parnonzia: NK).

ΟΥ, ου: OU (parnonzia: O).

ΩΙ, ῳ: ŌI (parnonzia: Ò).

I Dittongh

Derent'al Grech Antich gh'hinn dij leter che, si vegnen mettuu insèmm, l'è comè se farissen ona soeula lètera. Chest grupp chì hinn ciamaa dittongh e hinn: αι, αυ, ει, ευ, οι, ου.

Òlter nòrm de ortografia

Aj inizzi de paròll (se comenzen per vocal o per "R") el doeuv semper vess present el spirit, ona partisela che la se mèt sora la prima lètera e che la determina se ona vocal l'è aspirada o nò. Se l'è aspirada, el spirit el se ciama "asper", se l'è minga aspirada el se ciama "dolz".

Esemp: Ἀγαθός (*bon*) el se traslitera "Agathós" parchè el spirit l'è dolz. Ma Ὁράω (*vedè*) el se traslitera inveci "Horáō", per el motiv contrari.

I accent pòden vess sguzz o sirconfless. L'accent sguzz poeud stà sora tucc i vocaj e sin a la tersultima silaba, ma el sirconfless soeul sora i vocaj longh (α, η, ι, υ, ω, ᾱ, ῃ, ῳ) e i ditongh (αι, αυ, ει, ευ, οι, ου) e sin a la penultima silaba. Sora i ditongh, l'acent el vien mettuu adòss a la vocal final ma s'el parnonzia sora la prima (esemp: ἀγαθοί el se traslitera *agathoí* ma el se parnonzia *agatzòi*). La α, la ι e la υ pòden vess sia longh che cort.

Chesta modalitaa de parnonzia la se ciama "etacista" (parchè la η la se parnonzia "E"). In Grèsa inveci la vien dovrada ona oltra fòrma de parnonzia, ciamada "itacista", per el motiv che la η, la υ e i dittongh οι, υι e ει hinn parnonziaa "I". Semper con chesta parnonzia, αι el se legg "E", δ "DH", β "V", μπ "B, MP, MB" e ντ "D, NT, ND".

Similituden cont òlter lengov

El Grech Antich l'è ona lingoa indoeuropea, donca el gh'hà similtuden cont i alter lengov de chesta familia lingoistega.

Grech/Ingles

- Λείπω, Leípō: I leave (*mì lassi*);
- Θυγάτηρ, Thugátēr: Daughter (*fioeua*);
- Μῦς, Mûs: Mouse (*ratt*);
- Ὑπὲρ, Hupèr: Over (*sù*);
- ῞Εργον, **Érg**on: Work (*lavor*);
- Γελάω, Geláō: I laugh (*mi ridi*);
- ῞Ολος, Ólos: All (*tutt*);
- Μετὰ, Metà: With (*cont*);
- ῎Ανὴρ, **An**èr: Man (*òmm*);
- Καλέω, Kaléō: I call (*mì ciami*);
- Γιγμώσκω, Gi**gnó**skō: I know (*mì sô*);
- Ἀγαθός, A**gath**ós: Good (*bon*);
- Ἔσθίω, Esthíō: I eat (*mì magni*);
- ῾Υδορ, Húdor: Water (*aigoa*);
- Νέος, Néos: New (*noeuv*);
- Πῦρ, Pûr: Fire (*foeugh*);
- Κύων, Kúōn: Hound (*can*);
- Εἰμί, Eimí: I am (*mi son*);
- Ποῦς, Poûs: Foot (*pé*);
- ῞Εκυσον, Ékuson: I kissed (*hoo basaa*);
- Νῦν, Nûn: Now (*nunch*);
- Παῖς, Paîs: Boy (*bagaj*);
- Μάχη, Máchē: Match (*bataja*);

Grech/Latin

- Βαίνω, Baínō: Venio (*mì vegni*);
- Ἐπὶ, Epì: Apud (*arent*);
- Ὑπὸ, Hupó: Sub (*giò*);
- Ὑπὲρ, Hupèr: Super (*sù*);
- Λύκος, Lúkos: Lupus (*lof*);
- Ἐκ, Ek: Ex (*foeura de*);
- Ἀπό, Apó: Ab (*da*);
- Καί, Kaí: -que (*e*);
- Ἥρῶς, Hērôs: Vir (*eròe*);
- Φέρω, Férō: Fero (*mì pòrti*);
- Ἐγὼ, Egò: Ego (*mì*);

- Σὺ, Sù: Tu (*tì*);
- Πόλεμος, Pólemos: Bellum (*guèra*);
- Σὺν, Sùn: Cum (*con*);
- Οἶνος, Oînos: Vinus (*vin*);
- Μέγας, Mégas: Magnus (*gran*);
- Βούλομαι, Boúlomai: Volo (*mì voeuri*);
- Γιγμώσκω, Gignóskō: Cognosco (*mì cognossi*);
- Λύω, Lúō: Solvo (*disligà*);
- Γένος, Génos: Genus, Gens (*gent*);
- Πειράω, Peiráō: Experio (*mì proeuvi*);
- Θεός, Theós: Deus (*dio*);
- Νεός, Neós: Novus (*noeuv*);
- Εἰμί, Eimí: Sum (*mì son*);
- Εἶμι, Eîmi: Eo (*mì voo*);
- Δίδωμι, Dídōmi: Do (*mì doo*);
- Ποῦς, Poûs: Pes (*pee*);
- Γράφω, Gráfō: Scribo (*mì scrivi*);
- Ἄλλος, Állos: Alius (*òlter*);
- Ἄρκτος, Árktos: Ursus (*ors*);
- Πάντες, Pántes: Cuncti (*pròpri tucc*);

El Pader Nòster in koiné

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς *(Pader nòster, quell in di cej)*
ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· *(sia santificaa el tò nòmm)*
ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· *(vegna el tò regn)*
γενηθήτω τὸ θέλημά σου, *(sia fada la toa volontaa)*
ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς·*(come in cel, inscì anca in terra)*
τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον· *(damm incoeu el nòster pan de tucc i dì)*
καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφελήματα ἡμῶν, *(e rimettom i nòster debit)*
ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν· *(come anca nunch i rimettom ai nòster debitor)*
καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, *(e portem minga in tentazion)*
ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, ἀμήν.*(ma liberom del mal, amen)*

Utegnüü da "https://lmo.wikipedia.org/w/index.php?title=Lengua_greca_antiga&oldid=909704"

Quela pagina chì l'è stada mudifegada l'ültima völta del 8 Set 2015, a 16:39.

El test l'è dispunibil suta licenza Creative Commons Atribüzion-Divid a l'istessa manera; pölvess ch'i ghe sien anca di alter cundizión. Varda i cundizión d'usagg per i detali.